

Hospodářská a vědeckotechnická spolupráce zemí Varšavské smlouvy

Mezinárodní hospodářská a vědeckotechnická spolupráce [HVTs] v oblasti obrany se v ČSSR začala konstitovat počátkem padesátých let, kdy v souvislosti s narůstáním mezinárodního napětí rozhodl ÚV KSČ o urychleném přezbrojení ČSLA a o obnovení těch průmyslových odvětví, která mají přímý podíl na výrobě vojenského materiálu a techniky. Vývoj mezinárodní spolupráce zemí Varšavské smlouvy můžeme charakterizovat v hrubých rysech takto:

1. Do roku 1956 převažovala jednostranná pomoc Sovětského svazu při zavádění licenční výroby základních druhů vojenské techniky a to letecké, tankové, dělostřelecké, spojovací. Na polygonech Sovětské armády byly mimoto přezkušovány prototypy čs. vojenské techniky před jejím zavedením do výzbroje armády a před zahájením sériové výroby.

2. V důsledku narůstání problémů při realizaci mezinárodní spolupráce byla zří-

zena na VII. zasedání Rady vzájemné hospodářské pomoci v Berlíně v roce 1956 jako její orgán stálá komise pro obranný průmysl (KOP). V jejím rámci se začala organizačně rozvíjet mnohostranná spolupráce zemí Varšavské smlouvy. V počátcích tohoto období KOP zaměřovala hlavní úsilí na koordinaci vzájemných dodávek vojenské techniky mezi členskými zeměmi. Na základě dohod o vzájemných dodávkách se řešila též specializace výroby vojenské techniky zejména v lidově demokratických zemích.

Se vzrůstem výroby vojenské techniky v lidově demokratických zemích v tomto období dochází k narůstání výzkumných a vývojových úkolů klasické vojenské techniky. Z hlediska efektivnějšího vynakládání prostředků na technický rozvoj členských zemí, pokoušela se KOP tyto úkoly koordinovat. Pro značnou složitost a obtížnost této činnosti však byly práce v roce 1960 přerušeny a KOP doporučila člen-

ským zemím pokračovat v těchto pracích dvoustranně.

K základní představě o pravomoci KOP poznamenávám, že na svých zasedáních přijímá usnesení pouze k procedurálním otázkám, k ekonomickým otázkám pak doporučení. Tato doporučení nabývají platnost pouze v tom případě, jsou-li schválena příslušnými vládními orgány členských zemí.

3. V roce 1962 v souladu s doporučením KOP se přistoupilo k dvoustranné koordinaci plánů výzkumu a vývoje vojenské techniky mezi ČSSR a PLR, která měla vést ke společnému československo-polskému plánu výzkumu a vývoje vojenské techniky. V této době došlo v čs. a polských závodech také k náběhu společné výroby kolového obrněného transportéru SKOT. Do roku 1965 uplatňovala řada delegací lidově demokratických zemí v KOP požadavek na komplexní řešení problémů mezinárodní spolupráce. Komplexnost mezinárodní spolupráce byla chápána tak, že spolupráce zahrne celé období od vypracování dlouhodobých plánů rozvoje vojenské techniky až po její zavádění do armády a její zvládnutí u vojenských ústavů, při čemž jednotlivé etapy mnohostranné spolupráce musí na sebe logicky navazovat a být vzájemně skloubeny. Etapami spolupráce se rozumí koordinace dlouhodobých plánů rozvoje vojenské techniky, stanovení perspektivního systému výzbroje, určení směrů rozvoje vojenské techniky v lidově demokratických zemích, vypracování jednotných takticko-technických požadavků, zabezpečení spolupráce ve výzkumu a vývoji, stanovení jednotného způsobu zavádění techniky do výzbroje armád, specializace výroby a oprav, zabezpečení spolupráce ve výrobě a potřebné taktické pomoci k zvládnutí dovážené techniky.

Komplexní pojetí mezinárodní spolupráce vyžaduje systematickou úzkou součinnost generálních štábů armád zemí Varšavské smlouvy a její účinné řízení Spojeným velením a mimo to úzkou součinnost Spojeného velení (vojenskotechnické

ho orgánu) a KOP (technicko-hospodářského orgánu).

4. Počínaje rokem 1965 dochází v ČSSR i jiných lidově demokratických zemích k novým principům v řízení národních hospodářství. V důsledku toho se ve dvoustranné spolupráci začínají prosazovat ekonomické prvky a snaha o ekvivalentní směnu vědeckotechnických poznatků. To se konkrétně projevuje při koordinaci a ve spolupráci při opravách vojenské techniky.

Základní formou vědeckotechnické spolupráce jsou krátkodobé konzultace a výměna zkušeností mezi vědeckými a výzkumnými organizacemi, studijní cesty a stáže odborníků, předávání technické dokumentace (informace, výzkumné zprávy). Pro výzkumné účely se předávají nebo zapůjčují přístroje, které nejsou vyráběny běžně, zkouší se nově vyvíjená vojenská technika za účelem pomoci při řešení výzkumných a vývojových úkolů, dochází k vysílání výzkumných a odborných expertů. V oblasti výroby, oprav nebo provozu vojenské techniky jsou vysíláni odborníci na pomoc při odstraňování potíží.

Tato pomoc je poskytována v souladu s usnesením II. zasedání RVHP v Sofii v roce 1949 za úhradu skutečně vzniklých nákladů spojených s přípravou a organizací pomoci.

Mezinárodní spolupráce v oblasti obranného průmyslu je ve všech zemích Varšavské smlouvy přísně centralizována. V ČSSR řídí tuto spolupráci podle usnesení předsednictva ústředního výboru KSČ Stálá čs. delegace pro hospodářskou a vědeckotechnickou spolupráci. Vedením čs. delegace je pověřen náměstek ministra federálního plánování, členy delegace jsou představitelé ministerstev, jejichž činnost zasahuje do oblasti obranného průmyslu. Za ministerstvo národní obrany je stálým členem čs. delegace zástupce náčelníka generálního štábu pro technické věci.

Stálá čs. delegace navrhuje koncepci mezinárodní spolupráce, projednává veškeré otázky technickoekonomického a ekonomického charakteru a určuje náplň a

rozsah spolupráce s jednotlivými zeměmi. Žádný orgán ani organizace (kromě MNO) nemá právo projednávat bez jejího souhlasu spolupráci v oblasti obranného průmyslu se zahraničním partnerem.

V MNO projednává samostatně GŠ po své linii spolupráci v otázkách operačně-taktických, organizačních, mobilizačních, školských, vojenskovědeckých apod. Z hlediska vojenské techniky sem např. patří úvahy a studie o perspektivních požadavcích armády na vývoj a bojovou techniku, takticko-technické požadavky, zkoušky výzbroje a bojové techniky, organizace technického úseku, působnost jednotlivých orgánů a metodika jejich práce.

V žádném případě však MNO nemůže samostatně projednávat po své linii otázky technickoekonomické. Vzhledem k tomu, že vojenskotechnické otázky mohou být v určitém rozsahu projednávány samostatně po linii generálních štábů, je nutné je v celém rozsahu koordinovat s tím orgánem, který se v MNO zabývá problematikou Stálé čs. delegace.

Konkrétně jde o správu ústředního plánování. Potřeba takové koordinace vyvstává zejména v poslední době, kdy se zásadně mění názory na bezplatné předávání vědeckotechnických poznatků. MNO proto musí dbát, aby při projednávání vědeckotechnických poznatků nebyly poškozeny ekonomické zájmy ČSSR.

Tak jak docházelo ke změnám v zaměření HVTS, měnila se i struktura a náplň jejích orgánů.

Mezinárodní spolupráce v oblasti obranného průmyslu (vojenské techniky) zahrnuje širokou problematiku od úvah a rozborů o nové výzbroji a bojové technice až po její dodávky armádě, technickoekonomické otázky, jako např. specializaci a kooperaci výroby a také otázky metodické. Bezprostřední vliv na zvyšování bojeschopnosti ČSLA má dovoz vojenské techniky a s ním související technická pomoc k zvládnutí jejího provozu a oprav. Ostatní spolupráce vytváří předpoklady ke zvyšování bojeschopnosti v dalších letech. Těžiště

vědeckotechnické spolupráce spočívá ve spolupráci se SSSR, která má podstatný význam při zvyšování bojeschopnosti ČSLA. Základní druhy výzbroje a bojové techniky dodává SSSR nebo jsou vyráběny v ČSSR podle licenční dokumentace a také převážná většina požadavků na poskytnutí pomoci v oblasti vědeckotechnické spolupráce je uplatňována v SSSR. V důsledku toho je spolupráce se SSSR organizována převážně ve prospěch ČSLA.

Dovoz vojenské techniky, zejména moderní bojové techniky ze SSSR, má neustále rostoucí tendenci a má rozhodující význam při zvyšování bojeschopnosti a bojové pohotovosti ČSLA.

Mezinárodní HVTS je jedna z důležitých oblastí, která má vliv nejen na technickou a ekonomickou stránku čs. obrany, schopnosti, ale posiluje i internacionální charakter naší armády a tím kladně ovlivňuje i její morálně politickou stránku. Prostřednictvím této spolupráce, zejména v minulých dvou krizových letech, byly zvýrazňovány internacionální prvky v naší armádě a tudíž i kladně stimulovala politickou situaci v orgánech ČSLA i v řadě odvětví obranného průmyslu.

Publikováním i těchto stručných, mnohdy s ohledem na možnost zveřejnění kusých údajů, se přesvědčivě dokumentuje význam a místo socialistické HVTS. Zejména bratrská pomoc SSSR, převážně orientovaná jednostranně na pomoc vybavení ČSLA moderními prostředky, mnohdy (a zejména v minulosti) bez adekvátní spolupráce z čs. strany, výrazně vyzvedává po celou dobu činnosti HVTS internacionální charakter a pomoc SSSR a představitelů Sovětské armády. Publikování výsledků a zkušeností v oblasti HVTS přispívá nejen ke zvyšování teoretického rozhledu vojenské veřejnosti, ale i k politickému působení na myšlení čtenářů, v nedávné minulosti často ovlivňovaných různými tendencemi názory o nevýhodnosti československo-sovětských vztahů. Podobně v minulosti rovněž čs. strana poskytovala v rámci této spolupráce nezištnou a převažující pomoc

bratrským zemím Varšavské smlouvy, zejména Bulharsku, Polsku, Maďarsku a NDR.

Cílem mezinárodní spolupráce v oblasti vojenské techniky je:

1. Výzkum a vývoj vojenské techniky

— přispět konzultacemi se specialisty Sovětské armády k ujasnění koncepce rozvoje oborů i jednotlivých druhů vojenské techniky v ČSSR, urychlit průběh vývojových prací a dosáhnout vyšší kvality takticko-technických parametrů;

— na jednáních za účasti vojenských specialistů zemí Varšavské smlouvy sjednotit takticko-technické požadavky na novou vojenskou techniku, která bude perspektivně zařazována do výzbroje armád, a zabezpečit unifikaci některých druhů vojenské techniky;

— koordinací výzkumu a vývoje vojenské techniky vyřadit z plánu výzkumu a vývoje ČSSR neúčelné duplicitní úkoly, dosáhnout vyšší sériovosti výroby zavedením vyvinuté techniky do výzbroje ČSIA a zúčastněných lidově demokratických zemí a tím zvýšit efektivnost ve vynakládání prostředků na rozvoj vojenské techniky.

Mezinárodním orgánem pro spolupráci zemí Varšavské smlouvy je Stálá komise RVHP pro obranný průmysl. Cílem této komise je napomáhat rozvoji obranného průmyslu soustavným rozšiřováním hospodářských styků a organizováním mnohostranné spolupráce mezi členskými zeměmi, urychlovat technický pokrok, zvyšovat produktivitu práce a dosahovat co nejmenších vlastních nákladů v tomto výrobním odvětví v zájmu co nejúplnějšího zabezpečení členských zemí potřebnou vojenskou technikou. K řešení jednotlivých úkolů i pro celkovou efektivní činnost komise RVHP je nezbytná její úzká spolupráce s velením spojených ozbrojených sil států Varšavské smlouvy.

2. Výroba vojenské techniky

— zabezpečit osvojení výroby některých druhů vojenské techniky podle sovětské licenční dokumentace, případně podle dokumentace modernizované vlastním vývojem v ČSSR;

— koordinovat plány výroby vojenské techniky lidově demokratických zemí a vypracovat doporučení ke specializaci její výroby.

3. Dovoz vojenské techniky, zabezpečení jejího provozu a oprav

— zabezpečit dovoz vojenské techniky v potřebném rozsahu a termínech včetně příslušenství a náhradních dílů,

— zvládnout provoz, údržbu, ošetřování, skladování, střední a generální opravy dovážené vojenské techniky, případně techniky vyráběné v ČSSR podle licenční dokumentace;

— rozdělením oprav některých druhů vojenské techniky mezi lidově demokratické země zvýšit ekonomickou efektivnost za současného kvalitnějšího provádění prací.

Vzhledem k zaměření komise RVHP na problematiku koncepčního charakteru, neovlivňují výsledky její činnosti bezprostředně bojeschopnost armád. Komise však vytváří předpoklady k jejímu zvyšování v dalších letech tím, že:

a) koordinuje výrobu a vzájemné do-dávky vojenské techniky s cílem pokrýt potřebu armád v pětiletých údobích. Při organizování této činnosti komise vychází z nomenklatury vojenské techniky, doporučené Spojeným velením do systému výzbroje členských zemí Varšavské smlouvy. Smyslem koordinace je docílit takové splánování výroby s potřebami jednotlivých armád, aby bylo dosaženo optimální materiálové zabezpečení jejich plánované

výstavby. Určitou brzdou dosavadního postupu koordinace je snaha při některých dvoustranných jednáních dosáhnout vyrovnanosti platebních bilancí při dodávkách vojenské techniky;

b) vypracovává doporučení o specializaci a koordinaci výroby vojenské techniky. Cílem této činnosti KOP je vytvořit efektivní mezinárodní dělbu výrobních programů ve speciální oblasti. K úplnému dosažení tohoto cíle je na překážku skutečnost, že specializovaný výrobce nemůže uspokojit včas a v požadovaném množství požadavky uživatele techniky. Proto se uživatel obrací raději nebo i z nutnosti na majitele licence, i když byla přijata zásada objednávat vojenskou techniku jen u specializovaného výrobce. I zde působí někdy negativně snaha po dosažení vyrovnanosti platební bilance a snaha zabezpečit průmyslu jednotlivých zemí určitý dlouhodobý efekt.

Pro příští pětileté období bylo doporučeno specializovat výrobu vojenské techniky u 86 druhů. Pro ČSSR je výroba specializována u 26 druhů vojenské techniky a z toho je ČSSR u 13 druhů jediným výrobcem (mimo SSSR). U dalších 8 druhů je společným výrobcem s jednou zemí a u 5 druhů společně se dvěma zeměmi;

c) unifikuje vojenskou techniku, zejména její takticko-technické parametry a metodiky zkoušek. Unifikační činnost KOP má význam zejména při vývoji a konstrukci nové vojenské techniky. Úsilí KOP se doposud nezaměřovalo ve všech případech na hlavní problémy, neboť doposud byly unifikovány převážně méně významné předměty vojenské techniky a také bylo opomíjeno bezprostřední využití závěrů v konstrukci techniky;

d) řeší metodické otázky, společně všem zemím, jako je např. systém předávání informací o nové vojenské technice.

Komise pro obranný průmysl je v podstatě jediný orgán pro mnohostrannou spolupráci v oblasti vojenské techniky, na jejíž činnosti se podílejí všechny země Varšavské smlouvy. Jednání KOP a jejich orgánů musí překonávat a řešit řadu složitých problémů. Musí být sledovány značné rozdílné názory jednotlivých delegací na projednávané otázky, dané různým stavem ekonomiky zemí, úrovní jejich obranného průmyslu a stupněm výstavby armády. KOP musí při vypracování doporučení hledat takové řešení, které by bylo přijatelné pro všechny delegace, při čemž realizace těchto doporučení podléhá schválení příslušných vládních orgánů jednotlivých zemí. Přes všechny problémy, které musí KOP ve své činnosti řešit, je takový orgán pro mnohostrannou technickoekonomickou spolupráci v oblasti vojenské techniky nezbytně nutný.

Další zvýšení úrovně činnosti KOP je možno dosáhnout realizací některých úkolů vyplývajících pro ni ze závěrů XXIII. zvláštního zasedání Rady vzájemné hospodářské pomoci, které se konalo za účasti stranických a státních představitelů členských zemí Rady. Půjde především o otázky koncepčního charakteru, např. uplatňování prognostické činnosti v mezinárodní spolupráci, zkvalitnění koordinace pětiletých plánů výroby a vzájemných dodávek vojenské techniky, společné plánování výroby u jednotlivých vybraných druhů vojenské techniky mezi zainteresovanými zeměmi, mnohostranná koordinace úkolů výzkumu a vývoje vojenské techniky.

Dalším mezinárodním orgánem pro spolupráci zemí Varšavské smlouvy jsou Stálé komise pro HVTS v oblasti obranného průmyslu. Vytvářely se postupně, podle iniciativy a potřeb jednotlivých zemí. V únoru 1954 byla uzavřena dohoda

o vytvoření této komise mezi vládou ČSSR a MLR, v dubnu 1955 s PLR, únoru 1962 s BLR a v roce 1967 se SFRJ. Hlavním posláním těchto komisí je dosáhnout cestou vzájemné hospodářské a vědeckotechnické spolupráce stále těsnější svaz-

ky na úseku obrany a rozvoje nové vojenské techniky mezi dvěma státy.

Rozsah spolupráce s lidově demokratickými zeměmi je dán úrovní jejich obranného průmyslu, etapou výstavby a v neposlední řadě i ekonomickými možnostmi národního hospodářství.

V rámci dvoustranné spolupráce se rozvinula *přímá spolupráce* vojenských opravárenských závodů. Cílem této spolupráce je urychlit a zlevnit opravy vo-

jenské techniky, specializovat výrobu různých přípravků a náhradních dílů, vzájemně si vyměňovat zkušenosti z technologie a z organizace výroby a v neposlední řadě i vypomáhat si dodávkami nedostatkových náhradních dílů. Taková spolupráce byla organizována mezi závody automobilní, tankové a letecké techniky ČSSR, NDR, PLR a MLR. Dosavadní výsledky potvrzují, že je vzájemně výhodná a ekonomicky prospěšná.

V závěru mohu jednoznačně konstatovat, že bez mezinárodní mnohostranné socialistické spolupráce v oblasti obranného průmyslu, si nelze představit soustavné zvyšování bojeschopnosti armád zemí Varšavské smlouvy, realizované na leninských principech bratrských vztahů socialistických zemí.

Všichni, kdo si uvědomují svou politickou odpovědnost, kdo těžce nesou nedostatky naší armády, ať jdou do řad a do šiků jako ručdoarmějci nebo velitelé, jako političtí pracovníci nebo komisaři a ať pracuje každý — místo si každý člen strany najde podle svých schopností — ve vojenské organizaci pro její zlepšení.